

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
художньо-педагогічний факультет
кафедра образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
імені Степана Шевчука**

НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ

до кваліфікаційної роботи

другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**Ліричний контент творів сучасного українського мистецтва
крізь призму поезії Володимира Сосюри (на прикладі
декоративної композиції «Солов'їні далі», дерево)**

Виконала: студентка II курсу ступеня «магістр»
спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

Іванна Мельник

Керівник: кандидат педагогічних наук, професор
кафедри образотворчого та декоративно-
прикладного мистецтва імені Степана Шевчука
Рівненського державного гуманітарного
університету **Олександр Сташук**

Рецензент: кандидат мистецтвознавства, доцент
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Іван Гоцул

Рівне - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
1. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА	
1.1. Сучасне українське мистецтво: стан, особливості, перспективи розвитку	
1.2. Ліричні мотиви та любов до вітчизни в українському мистецтві	
2. ВОЛОДИМИР СОСЮРА – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ, НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ ЛІРИК	
2.1. Виховні та патріотичні потенціали ліричних творів Володимира Сосюри, їх вплив на збереження автентичності та оригінальності українського мистецтва	
2.2. Місце та значення творчості Володимира Сосюри в загальноукраїнському культурно-мистецькому дискурсі	
3. ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛІРИЧНИХ ОБРАЗІВ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ ПРИ СТВОРЕННІ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ «СОЛОВ'ЇНІ ДАЛІ»	
3.1. Композиційні аспекти створення виробу декоративного мистецтва на основі ліричних образів Володимира Сосюри	
3.2. Від задуму до втілення: практика виконання декоративної композиції «Солов'їні далі».....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	
ДОДАТКИ	

Вступ

Останні десятиліття новітньої історії позначені усе зростаючою тривогою, спричиненою повномасштабною війною Росії проти незалежної та вільної України. Росією кинутий виклик не лише одній європейській конституційній державі, під усе зростаючою загрозою виявилась вся світова демократична спільнота. Сьогодні на лінію фронту, на боротьбу з всезагальним лихом вийшла і українська культура, поруч з солдатами на передовій стоять креативні, творчі особистості, які прагнуть своєю творчістю принести вагому та значиму частку у всезагальну перемогу над ворогом. Сучасне українське мистецтво стоїть в авангарді цієї діяльності, його різноманітні види та напрями суттєво посилюють загальні спектри діяльного впливу на активізацію загальнокультурних процесів, на подолання євроінтеграційних бар'єрів і злиття з загальноєвропейською культурою.

Окремі ознаки сучасного українського мистецтва мають давню історію і традиції, їх аналітичне виокремлення слугує важливим елементом очевидності та значення українського мистецтва як феномену в світовій культурі [14, с. 188]. Творчість українського поета Володимира Сосюри як «романтичного голосу Донеччини, як співця кохання» була та залишається важливою і актуальною завдяки популярності, «сучасності», його інтимна лірика входить до найбільш знакових явищ української культури в цілому. Його вірш «Любіть Україну», написаний сто років тому, став своєрідною візитівкою України, і сьогодні, в час повномасштабного вторгнення російського агресора на нашу землю, став особливо зрозумілим і актуальним [19, с. 146].

Цим зумовлена і **актуальність даного дослідження**. Важливо не лише зберігати пам'ять про великих діячів культури та мистецтва з минулого. Реалії сьогодення просто вимагають використання та актуалізації надбання та досягнення митців слова чи пензля у практичній діяльності в різних видів мистецтва – живопису, дизайні, кіно, поезії, перформативних мистецтвах і т. д. Окрім цього, важливо актуалізувати тенденції розвитку

сучасного українського мистецтва, які безпосередньо пов'язані з економічним розвитком, політичним та соціальним станом і, зрештою, з найбільш кричущим фактом сьогодення – повномасштабною загарбницькою війною Росії проти незалежної України. Можна стверджувати, що саме визвольна війна українців проти ворога сприяє процесам тенденційності, актуальності та презентабельності творів мистецтва, які «б'ють» і досягають поставлених завдань швидко й ефективно. Використання ліричних образів, співзвучних з образами українського поета Володимира Сосюри, у творах сучасного мистецтва здатне суттєво підсилити загальні емоційні фони, налаштовувати на поглиблене сприйняття і розуміння новостворених образів у різних художніх техніках. У цьому контексті обрана тема кваліфікаційної роботи «Ліричний контент творів сучасного українського мистецтва крізь призму поезії Володимира Сосюри (на прикладі декоративної композиції «Солов'їні далі», дерево) є важливою та актуальною.

Об'єкт дослідження – ліричні образи геніального українського поета Володимира Сосюри, потенціали їх використання та творчої інтерпретації в сучасному українському мистецтві.

Предмет дослідження - ліричні образи поезії Володимира Сосюри у контексті загальної картини сучасного українського мистецтва.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у спробі виявлення факторів актуалізації та практичного використання ліричних образів Володимира Сосюри у творах сучасного українського мистецтва.

Виходячи з цього, основні **завдання кваліфікаційної роботи** полягали у виконанні таких видів:

- виконати ґрунтовний науково-дослідницький аналіз наявних наукових, історичних, мистецтвознавчих та літературних джерел з теми;
- провести науково-дослідницьку розвідку щодо виявлення стану та характеру сучасного українського мистецтва;
- з допомогою загальних дослідницьких методів провести науково-дослідницьку частину роботи з виявлення та актуалізації виховних та

громадянських потенціалів ліричних образів Володимира Сосюри, використання їх при створенні композицій в художніх творах;

- у вигляді робочих ескізів виконати художню композицію творчого задуму, та подати на затвердження на засіданні кафедри;

- на основі остаточного затвердженого ескізу виконати виразний та зрозумілий художньо-графічний проект, у якому чітко прочитується художній образ;

- виконати практичну частину кваліфікаційної роботи у вигляді художнього твору декоративного мистецтва у техніці художнього різьблення по дереву;

- написати теоретичну частину роботи (у вигляді пояснювальної записки) з послідовним викладенням усіх аспектів її виконання, оформити список літературних джерел, висновки та додатки.

Теоретико-методологічні основи дослідження. Підготовка кваліфікаційної роботи – цільний творчо-дослідницький процес, для виконання якого було використано такі методи дослідження, як спостереження, порівняння, аналіз, синтез та інші. Їх комплексне використання і застосування дозволило з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки та стан сучасного українського мистецтва, при цьому виокремити його ліричний напрям як притаманний усьому вітчизняному мистецтву з давніх часів. Також дозволило означити подальші перспективи вивчення притаманних для українського мистецтва особливостей та характерних ознак. Історико-культурологічний та мистецтвознавчий методи вивчення дозволили узагальнити наявний стан та динаміку розвитку сучасного українського мистецтва у контексті євроінтеграційних процесів.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Кваліфікаційна робота виконувалася на основі та у відповідності до загальнокафедральних напрямів наукових досліджень. При проведенні досліджень використовувалися публікації відомих дослідників, серед яких Н. Костенко, В. Краснікова, М. Кодак, С. Крошка та інші.

Практичне значення. Теоретична частина кваліфікаційної роботи – пояснювальна записка – може слугувати як посібник навчально-методичного призначення для кабінетів образотворчого мистецтва, української літератури тощо. Практична частина роботи – мистецький твір – може бути використаний для оформлення та оздоблення інтер'єрів кабінетів, як виставковий експонат на мистецьких презентаціях.

Кваліфікаційна робота складається з двох частин: практичної, у вигляді завершеного та оформленого мистецького твору технікою художнього різьблення по дереву (до захисту представляється з проєктом), та теоретичної частини (науково-дослідницькі аспекти), поданої у вигляді структурованої пояснювальної записки.

Апробація результатів дослідження. За результатами науково-дослідної роботи підготовлено матеріали для публікацій у наукових збірках, практичної участі у наукових конференціях. Статтю у тезовому викладі опубліковано у матеріалах 5 Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освіта і виховання в інформаційному суспільстві в умовах воєнного та повоєнного часу», яка відбулась 13 – 14 листопада 2025 року в Рівненському державному гуманітарному університеті. Також підготовлено навчально-методичний матеріал у вигляді висновків, додатків, ілюстрацій, ескізів для продовження системного вивчення піднятих питань.

Мельник І.В. Ліричний контент творів сучасного українського мистецтва крізь призму поезії Володимира Сосюри: Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освіта і виховання в інформаційному суспільстві в умовах воєнного та повоєнного часу». М. Рівне, 13 – 14 листопада 2025 року. Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2025. С.56 - 59.

Розділ 1. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Сучасне українське мистецтво: стан, особливості, перспективи розвитку.

Проголошення незалежної України в 1991 році розкрило низку проблем щодо самоідентифікації мистецтва і культури в цілому. Виявилася необхідність відтворення змісту власних надбань української культури, причому мовою і засобами сучасними, зрозумілими і прийнятними. Очевидно, довголітня – десятиліттями – відірваність від європейського соціокультурного соціуму, ізоляція від міжнародних мистецьких течій та спрямувань оголила ці та інші негативи щодо сучасного мистецтва. Однак, доволі швидко українське сучасне мистецтво «приєдналося» до визнання її головної загально-цілісної мети, а саме: усіма доступними засобами розкривати світорозуміння та самопізнання людини як особистості, як суб'єкта [14, с. 188]. При цьому форма як одна з основних мистецьких категорій, за твердженнями представників сучасного мистецтва XX століття В.Кандинського і П.Мондріана, а також концептуалістів та концептуалістів та постмодерністів, ніколи не ставилася на перше місце. Головне – висловлювання та вираження нових ідей, емоцій, почуттів, уявлень про те, чого ще немає, але от-от з'явиться.

Подібні питання і проблеми щодо сучасного українського мистецтва (а їх стає дедалі більше) і сьогодні продовжують бурлити в суспільстві. Яким воно постало на початку свого народження, яким чином його класифікувати/систематизувати нині, які особистості стоять за формуванням кожного напрямку сучасного мистецтва, – далеко не усе, що сьогодні дуже цікавить суспільство [38]. Адже перебування в ідеологічній залежності радянського союзу перекреслювало будь-які можливості формування власної мистецької парадигми (питання про парадигму сучасного українського мистецтва постало лише на початку 1990-их років),

також перекреслювало можливості демонстрації власних творів у інших країнах. Однак, в різних містах України митці переважно молодого віку об'єднувалися заради творення «нового мистецтва». Передчуваючи крах союзу, вони створювали роботи радикальні і нестандартні, за абсолютно новими правилами. Так, наприклад, «Революційний експериментальний простір», харківська «SOSka» та багато інших мистецьких угруповань крізь мистецьку призму вуличних експозицій рефлексували на події в суспільстві, такі як Помаранчева революція, демонструючи своє бачення подій. Художньо-мистецький проєкт «Інтервенція» - не що інше, як спроба заявити про себе, про те, що сучасне українське мистецтво реальне, воно існує і бореться, прагне до розвитку.

Оскільки тоді ще не було сформованої парадигми, подібні об'єднання залишалися від художників і для художників. Але вони не лише множилися, а й певною мірою заміняли ті системні мистецько-культурні елементи, яких вкрай не вистачало. Про це засвідчили події Майдану, на який вийшли разом з протестувальниками і митці. Для них соціум та його проблеми стали своєрідним підґрунтям мистецтва, навіть певною модою. А без такого соціального підґрунтя творити в ті часи було неможливо, адже смисл відомого вислову «мистецтво для мистецтва» просто губив свої сенси: за роботою мали стояти (і стояли!) більш вагоміші контексти.

Сучасне українське мистецтво започаткувалось ще до здобуття незалежності. У різних містах України, таких як Київ, Львів, Одеса, Харків утворювались групи митців, які працювали як експериментатори, звертаючись до абсолютно нових на той час форм мистецтва – перформансу, акціонізму, мистецтва взаємодії і т. п. Їх мистецькі «експерименти» завершувалися публічними представленнями (оскільки виставками в повному розумінні їх назвати важко, надто важкими та непробивними залишалися пануючі ідеологічні начала) і, таким чином, відчуваючи пульс часу і необхідність змін у суспільстві, сміливо дивилися у майбутнє, ставали активними учасниками не лише художньо-культурних, а й соціально-

політичних зрушень [38]. Із здобуттям незалежності та в подальші роки важливими віхами в розвитку сучасного українського мистецтва стали осередки та центри сучасного мистецтва, такі як Центри сучасного мистецтва Сороса в Києві під керівництвом директорки Марти Кузьми (1993) та Одесі під керівництвом Олександра Ройтбурда (1995) із величезними виставковими площами. Завдяки цьому почали організовуватися значні презентації та виставки як українського, так і зарубіжного мистецтва. Була також розроблена цифрова навчально-освітня програма для митців. Важливими подіями у цьому стало створення та відкриття «Мистецького арсеналу» (2004) як великого, найбільшого в Україні, мистецького простору, та PinchukArtCentre (2009), інституції, які дали можливість активної виставкової діяльності для сучасних українських художників, їх матеріальної і соціальної підтримки. До того ж, ці та інші мистецькі осередки проводили (й продовжують проводити) важливу дослідницьку діяльність в галузі мистецької культури й образотворчості. За відсутності національного музею сучасного мистецтва як названі, так і інші інституції культури, за своєю сутністю виконують функції такого музею [15, с. 245].

Важлива роль у становленні й розвитку сучасного українського мистецтва відведена комерційним галереям, які розпочали свою діяльність з початку 1990-х років. Свої початкові капітали вони змогли заробити в результаті продажу антикваріату та залишків нерозпроданих за роки перебудови зразків «соцреалізму». Однак, доволі швидко стали активними суб'єктами в процесах поширення й розповсюдження зразків нового, сучасного, мистецтва.

Нині активно і системно впроваджують ідеї сучасного українського мистецтва такі художньо-виставкові інституції, як Музей сучасного українського мистецтва Корсаків у місті Луцьк (нещодавно отримав престижну відзнаку European Museum of the Year Award 2025),

PARK3020 – перший український парк сучасної скульптури з презентацією робіт найкращих українських художників (мальовниче село Стрілки біля Львова), та чимало інших центрів, музеїв, парків у різних географічних точках України [9, с.45].

В результаті суттєвих змін, нині мистецтво стало більш відкритим до різних суспільних подій і явищ, в арсеналі у нього величезне різноманіття технік та практик. Художники, а також режисери, артисти театру та представники інших мистецьких спрямувань активно експериментують з мистецтвом рухомого відеозображення, створюючи цілком достойні роботи і презентуючи їх на кінофестивалях, в галерейних і виставкових площах. Така особливість – інтерес до відео актуалізувалася в зв'язку з Євромайданом та особливо з початком російсько-української війни, також вона пов'язана з тим, що саме такий вид медіуму, як засоби, технічні властивості, способи створення твору мистецтва та інше вважається найбільш цікавим, гнучким та дозволяють репрезентуватися за межами держави.

З початком повномасштабної війни наш арт ринок починають адекватно сприймати і по справжньому визнавати. Сьогодні ця ситуація продовжує змінюватися, тема України не полишає шпальт іноземних газет, сила голосу українських митців лунає щораз сильніше. Зарубіжні ринки говорять про нас гучніше і яскравіше, але ми ніколи не завоюємо іноземний арт ринок, якщо не будемо активно його розвивати всередині країни [1, с.78]. Тут переплітаються чимало проблем, одна з яких – невідповідність художньої освіти в Україні міжнародним нормам, як вважають окремі мистецтвознавці (такі як, наприклад, Наталя Ткачова, та інші). Традиційна звичка до живопису обмежує і накладає відбиток на створення перформансів, інсталяцій та інших сучасних засобів вираження. Цілком погоджуємося із заувагами мистецтвознавців, які

вважають, що українське мистецтво буде мати майбутнє у випадку його творчої та мистецької переорієнтації.

Усе ж, упродовж останніх років українські митці стали набагато відомішими та популярнішими на світових арт-ринках. Після українського Майдану, який відіграв у процесах популяризації мистецтва визначальну роль, і особливо в умовах російсько-української війни, українські художники розповіли і розповідають світу дуже багато. Останні українські події, такі як Майдан і повномасштабна війна розкрили українців як надзвичайно сильну і непереможну націю, а різні мистецтва – живопис, літературу, кінематограф, музику – підняли на нові рівні відтворення. Напевно звучатиме з відтінком іронії, але саме завдяки цим подіям в нас, українців, з'явилася чудова нагода активно і потужно заявити про себе світові. Мистецтва з початком повномасштабної війни Росії проти України отримали небачений могутній поштовх, який продовжується і до сьогоднішнього дня. Українські митці стали активно рефлексувати на драматичні події в країні; Україну стали більше впізнавати на світовому арт-ринку, актуалізувалися політичні та соціальні теми, події дійсності стали більше нуртувати творчу свідомість митців. Усе це є об'єктами, які дуже цікавлять світове суспільство [10, с.121].

За останні роки цікавість до українського живопису зростає надзвичайно. Імена українських митців усе частіше з'являються на найвідоміших аукціонах світу, таких як «Phillips» та «Sotheb's». Варто сказати, що найбільше на найвідоміших аукціонах світу продаються твори Анатолія Криволапа, Олега Тістола, Оксани Мась, Віктора Сидоренка, Романа Мініна та інших. Внаслідок зростання інтересу світового арт-ринку до мистецтва Східної Європи і до України зокрема, була створена окрема секція Contemporary East, що дало змогу

представляти українські лоти окремо від російських. Так, на одному із найвідоміших торгів світу лондонському аукціоні «Phillips» з молотка пішли 16 робіт 14 українських художників на загальну суму 360000 доларів [8].

До плеяди відомих і знаних митців, таких як майстер нефігуративного малярства та пейзажу Анатолія Криволапа, відомого на увесь світ живописця, засновника техніки пльонтанізму, Народного художника України Івана Марчука та багатьох інших приєднуються й інші українські митці та мисткині. Безпрецедентний показ реальності, постійна апеляція до сучасних драматичних подій в Україні, чесність та відвертість у взаємозв'язках художник-глядач, а також величезна варіативність у виборі матеріалів, форм та контекстів, – так можна охарактеризувати творчість Ольги Штейн-Калиновської, Микити Кадана, та інших. Фокусування уваги на інсталяціях, мозаїках та скульптурі притаманне для Жанни Кадирової, яка сміливо звернулася до теми урбаністики. Тому проєкти мисткині знаходяться у принциповій залежності від ситуаційного зовнішнього середовища, чи фізичного простору. Павла Макова вважають своєрідним класиком сучасного українського мистецтва, він має чимало відзнак ті нагород в мистецькій сфері. Для прикладу, його робота «Фонтан виснаження» стала основою українського павільйону на Венеціанському бієнале, який проводився відразу ж після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Особливість творчості Ксенії Білик – через техніки декоративно-прикладного мистецтва (текстиль, кераміку, гутне скло та ін.) вона здатна відтворювати доволі незвичні, інколи жорсткі образи, які постають в результаті творчих експериментів з колективною історичною пам'яттю. Без гіперболізації реальності, без штучності, а, напевно, крізь призму історичних чи міфічних образів.

Сучасне українське мистецтво, яке представляє неймовірно талановита і креативна спільнота (сьогодні їх кількість є значно більшою, аніж названі вище митці та мисткині) розвивається попри драматичні обставини, невідомість та війну [9, с. 44]. Сучасне мистецтво, розвиваючись, перетинає нашу реальність і заглядає в майбутнє, воно допомагає підніматися над важкою ситуацією, нашими непростими психологічним станами, воно посиляє на нас потоки світлості та впевненості. Мистецтвознавець Софія Гук вважає, що «настав час говорити про мистецтво, віднаходити його близькість та допускати у свій внутрішній світ, сьогодні це є актуальним і важливим» [13].

1.2. Ліричні мотиви та любов до вітчизни в українському мистецтві

Якщо провести короткий історичний екскурс українського мистецтва ще з кінця XIX століття, обов'язково помітимо приклади надання українськими митцями ліричного забарвлення створеним образам. Окрім цього, в живописних композиціях при відтворенні яскравого соціального змісту можемо простежити велику шану і любов до рідної української землі, до її людей. Відомі українські художники Володимир Орловський, Петро Левченко, Сергій Світославський, Сергій Васильківський, Іван Похитонов, Микола Пимоненко, Костянтин Трутовський та багато інших створювали овіяні поетичністю, лірикою та романтичні за образною побудовою живописні композиції. Постійно звертаючись до життя українського народу, його культури та побуту, чи до пейзажного жанру, значну увагу приділяли сповненим святкової барвистості народним звичаям, традиціям, пісням, наповнювали високою поетичністю навіть звичайні сюжети [14, с. 148]. У творах багато теплового відчуття, високої краси, поетичної пісні, і усе це вдало

поєднувалося з вишиванням, тканням, керамічними виробами, іншим побутовим декорованим начинням, серед чого проходило життя українців. У цьому плані значних успіхів українські митці досягли в пейзажному жанрі. Так, вражаюча спостережливість, вміння вихопити з буденної повсякденності мотив, який на полотні перевтілюється в натхненний, сповнений високої поетичності художній образ, характеризують кращі твори Сергія Святославського. Проникливий ліризм, почуттєве начало часто стають основним змістом його пейзажів. Прекрасно і тонко виписані деталі вечірньої тиші, яка мрійливо огортає усе довкола, краса сповненого поезією літнього вечора, елегійна наспівність, співзвучна образам і відчуттям народної пісні, - ось так можна охарактеризувати пейзажні композиції цього митця. Глибоко національним явищем в українському пейзажному живописі є творчість художника Петра Левченка. Натхненний співець української природи, чиї невеликі за розміром полотна відзначаються щирістю почуттів, високою поетичністю та ліричністю. У ліричних пейзажах митця знайшли втілення чарівність та своєрідність українського села, вони побудовані гармонійно й невимушено, і у зовні непоказних мотивах геніально відтворена образна вагомість і поетичність [14, с. 187].

Наведені для ілюстрування приклади яскраво показують притаманні для українського мистецтва в цілому задушевність, ліричність та поетику. Такі ознаки залишились характерними для багатьох видів українського мистецтва, вони постійно продовжувалися і повторювались у багатьох мистецьких творах наступних років. Оскільки ми ведемо мову про образотворче мистецтво, то й зупинялися на прикладах мистецтва живопису. Однак важливо відмітити, що й для інших видів українського мистецтва притаманні згадані вище ознаки, тобто ліричність, поетика, пісенність, мрійливість тощо. Творчість відомого українського поета Володимира Сосюри, точніше інтимний напрям його лірики – яскравий приклад цього.

Що стосується сучасного образотворчого мистецтва, то серед великої різноманітності характерних для нинішнього українського мистецтва

ознак маємо прояви ліричності, задушевності та поетики. Тема кохання, не зважаючи на війну і воєнні дії, залишається важливою та актуальною для молодих митців у різних видах сучасного мистецтва. Дана тема охоплює доволі широкий спектр емоцій, настроїв, форм відображення вічних людських стосунків, у тому числі палкої любові, пристрасті, ніжності, а також і їх втрату. Українські митці актуалізують ці та подібні їм теми через різноманітні перформанси, через живопис та скульптуру, через інсталяції та відео-арт, при цьому пропонують нові погляди на традиційні уявлення про любов. Однією з теоретичних підстав для цього послуговує праця відомого психолога та філософа Еріха Фромма «Мистецтво любові». Автор, усесторонньо досліджуючи природу любові, її походження та еволюцію в суспільстві, називає любов не просто емоцією, а мистецтвом, якому можливо навчитися та розвивати за допомогою активності, уважності, саморефлексії. Зупинимось коротко на окремих теоретичних засадах любові, як пропонує відомий англійський психотерапевт [28, с. 67].

У названій праці автор усесторонньо досліджує природу кохання як в минулому, так і в сучасному. Одна із найважливіших тез книги наступна: любов є не просто емоційним станом, який здатний до швидких змін; любов є мистецтвом, якому потрібно навчатися та самореалізовуватися, любов – це обов’язковий елемент звичайного людського щастя, як необхідна навичка для максимально повного втілення свого «я» і своєї особистості. Автор детально простежує різні форми вияву любовних почуттів у формі материнської любові, кохання з романтичним відтінком, або ж любов до своєї особи, і так далі. Аналізуються сильні та слабкі сторони кожного виду, зауважує моменти прямого придушення любові в умовах сучасного суспільства, віддаючи перевагу аспектам бізнесу, влади, дозвілля і т. д. [28, с. 56]. Варто також зауважити, що книга «Мистецтво любові» не лише виявила значний вплив на психологію людських стосунків, на глибше і ґрунтовне розуміння любовних взаємин, а й використовувалася в подоланні криз особистісного характеру, слугувала провідником в часи скрути та зневіри.

Ідеї Фромма стали своєрідною теоретичною основою багатьох сучасних митців, знайшли продовження в творах різних видів мистецтв. Очевидно, визначальною причиною цього феномену є трактування любові не як пасивних почуттів, переживань, а любові як активної цілеспрямованої діяльності, здатної розвивати міцні та повноцінні стосунки з іншими. І, всупереч негативних практик сучасної культури, вважати інших не як товар, що можна купити, а повноцінних суб'єктів спільної діяльності. Любові, як і мистецтву, для досягнення успіху необхідно вчитися, розвивати набуті навички, прагнути не втратити їх [28, с. 177].

В сучасному мистецтві, як і в минулі часи, ліричні образи виступають ключовим моментом в процесах передачі власних емоцій, в процесах особистісного сприйняття і відтворення різноманітних подій і явищ реальності. Так, наприклад, тема любові і сексуальності була поширеною в творчості відомого митця стилю модерн Густава Клімта. Наприклад, в одній із своїх картин «Поцілунок» автор демонструє чуттєві обійми пари, які перетворюються у ніжний поцілунок з наявністю гарячих емоцій. Композиція викликає захоплення, відчуття божественної трансцендентності та духовного єднання. Загадкова композиція «Закохані» Рене Магрітта створена в сюрреалістичній канві, і кидає виклик традиційним уявленням про мистецтво в цілому. Відтворює взаємодію-поцілунок через простирadlo, що означає близькість і далекість одночасно. Спонукає до роздумів про велике кохання, та й взагалі про життєвість, про людське буття та різноманітні проблеми, які закоханим необхідно подолати [6, с. 239].

Теми кохання, любові до вітчизни активно продовжується і в наші дні, є однією з найбільш популярних в мистецтві різних країн, в тому числі й в Україні. Для прикладу наведемо композицію сучасної художниці Ван Лаві «Любов на відстані». Дві зображені на передньому плані постаті неначе зливаються в поцілунку, їх обличчя завуальовані білою тканиною, а колорит картини синій холодний. Так сучасна мисткиня із Нідерландів наповнює особливим змістом полюбовну тему: для спільності закоханим необхідно

здолати певні відстані, подолати важкі проблеми, зберегти вірність одне одному. Такі мотиви близькі й зрозумілі митцям усіх країн.

Подібних прикладів мистецького відтворення теми кохання і любові до вітчизни у художніх композиціях як в зарубіжному мистецтві, так і в українському, можна наводити безліч.

Для сучасного українського мистецтва характерне інтроспективне та глибинне акцентування теми кохання і любові до рідної землі, воно притаманне багатьом митцям і мисткиням. Тим більше, що в Україні ці та подібні їм теми глибоко вкорінені в різноманітних культурно-соціальних ландшафтах, вони відображають синтез особистісних наративів митців та колективного досвіду у контексті історичної та соціально-політичної структури. Такі українські митці, наприклад, як Тарас Шевченко, Микола Пимоненко, Всеволод Максимович, Федір Кричевський та багато інших в минулому, також і сьогоденні – такі як, наприклад, Анатолій Криволап, Іван Марчук і багато інших розвинули і продовжують розвивати означені жанрові спрямування, тим самим внесли й продовжують привносити неоціненний вклад в розвиток образотворчого мистецтва України. Буденність українського народу, неймовірні пейзажі рідної землі, взаємостосунки людей, у тому числі і кохання, та інші жанрові напрями, – усе це було й залишається предметом особливої творчої уваги художників ХХ – ХХІ століть, і в комплексі становить важливе та цінне надбання української культури в цілому [25, с. 356].

Показовим у цьому відношенні вважається панно-триптих «Життя» художника Федора Кричевського, створеного майже 100 років тому – у 1927 році. Усі три частини розповідають про певні етапи життя однієї української родини, і українського села в цілому. Послідовно художник розкриває долі трьох поколінь, життя яких супроводжує любов і сімейне щастя, і в життя яких агресивно втручається війна, каліцтво. Триптихом Кричевський довів можливість експериментувати живописом, використовуючи іконописні традиції та інші мистецькі здобутки. Таким чином творчі пошуки багатьох

українських художників поєднували традиції з новаторством на тлі суспільно-політичних і історичних подій, що виливалося в культурну ідентичність та суспільну стійкість в умовах суспільних викликів [25, с. 234].

Подібні наративи простежуються і в сучасному українському мистецтві, засвідчують незмінну здатність мистецтва віддзеркалювати події та явища реального оточення, формування й утвердження суспільства, а також пропонують глибокі переконливі роздуми про багатомірність людської любові як в особистій, так і в загальних суспільних сферах [1, с. 85].

2. ВОЛОДИМИР СОСЮРА – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ, НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ ЛІРИК

2.1 Виховні та патріотичні потенціали ліричних творів Володимира Сосюри, їх вплив на збереження автентичності та оригінальності українського мистецтва

Видатний український поет Володимир Сосюра жив і творив в минулому, ХХ столітті (1898 – 1965). Поезія поета дуже відома і любима багатьма сучасниками, її постійно цитують і пропагують, використовують як ідеологічне знаряддя [3, с. 344]. Доволі відомий та знаний вже не одним поколінням українців вірш «Любіть Україну!» продовжує завойовувати серця людей, особливо сьогодні, в час повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну. Нині вірш став особливо важливим та актуальним, і використовується він по різному в різних видах мистецтва. Творчість поета продовжує надихати митців різного спрямування – музикантів, художників, артистів, а вірші як патріотичного, так і лірико-романтичного характеру продовжують звучати як на велелюдних акціях, так і на різноманітних масових заходах в честь рідної України.

Розділ про визначного українського поета у контексті теми кваліфікаційної роботи продовжимо відомими поетичними рядками, написаними ним біля ста років тому:

*...Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
Лиш приходить подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі
І земля убирається зрання...
Дише тихо і легко в синяву вона,
Простягає до зір свої руки...
В день такий на землі розцвітає весна
І тремтить од солодкої муки...
В'яне серце моє од щасливих очей,
Що горять у ту мані над мною.
Розливається кров і по жилах тече,
Ніби пахне вона лободою.
Гей, ви, зорі ясні, тихий місяцю мій,
Де ви бачили більше кохання?
Я для неї зірву Оріон золотий,
Я – поет робітничої рані.
Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
Лиш приходить подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі
І земля убирається зрання.
Дише тихо і легко в синяву вона,
Простягає до зір свої руки.
В день такий на землі розцвітає весна
І тремтить од солодкої муки.*

[5, с. 178].

Любов до рідної землі, до України, а також кохання, мрійливість – одні з характерних рис творчості визначного українського поета. Його називали «романтичним голосом Донеччини», «співцем кохання», «блискучим імпровізатором», разом з тим, він – радянський партійний письменник, кавалер двох орденів Леніна і лауреат Сталінської премії. Вже значно пізніше, в 1963 році, став Лауреатом Шевченківської премії. А напочатку йому довелося бути бійцем Армії УНР під проводом Петлюри, пізніше – військовим Червоної армії. Він пройшов через усі катаклізми ХХ століття – буремні події революції, українізацію 1920-х років, репресії 1930-х років, Другу світову війну, недовгий час хрущовської «відлиги» 1950 – 1960 років, - ось далеко неповний перелік подій і явищ, до яких поет виявився причетним. У своїй поетичній творчості він дивним чином поєднував мотиви існуючої ідеології, національно-патріотичні та історичні і, звичайно, лірико-романтичні мотиви [21, с. 234]. Про такий широкий «діапазон» поглядів поета свідчать назви окремих творів – «Розстріляне безсмертя», «Мазепа», «Щоб сади шуміли», «Вітчизна», «Якби помножити любов усіх людей», «Так ніхто не кохав» (вірш наведено вище) і багато інших свідчать про геніальність і непересічну оригінальність поета, широту і безмежність його творчих спрямувань. Зазнавши значної ідеологічної «інквізиції» від радянської влади, якої світ не бачив, Сосюра не зламався і не здався на поталу більшовикам, а тримався обраної на усе життя лінії – служити на благо і на добро рідній Україні. Любов до України, лірико-романтичні і любовні мотиви виявилися визначаючими в його творчості. Очевидно, в результаті таких устремлінь поета і народився відомий вірш «Любіть Україну», який став знаковим в українській поезії, і своєрідною візитівкою сучасної України [19, с. 203].

У цьому вірші виражені найпалкіші прагнення мільйонів українців, які хотіли (і хочуть!) бачити свою країну вільною і незалежною. У вірші поету вдалося піднятися над шовіністичними ідеологічними устремліннями партійного чиновництва тих років (нагадаємо, вірш був написаний в 1944

році), які вороже ставились до культури та до усього українського. Поет щиро і віддано оспівує самоцінність України, його порівнюють з вогнем: «...як спалах правдивого вогню проривався серед темряви покори й облудного славослів'я на честь кривавих керманичів держави, «вірних» синів радянської України» [21, с. 178]. Поет відверто показував правдиві цінності життя у вільній Україні, на відміну від пануючої партійно-номенклатурної ідеології, яка вела народи у прірву, у безвихідь. Тому вірш «Любіть Україну!» називають своєрідною поетичною сповіддю поета, у якій «...подано образ вишневої України. Компонентами цього образу є все, що оточує нас з раннього дитинства, що живе в нас, дає натхнення, надає самобутньої ментальності. Україна присутня всюди: у зірках, і у вербах вона, і в кожному серця ударі, у квітці, й пташині, у пісні у кожній, у думі, в дитячій усмішці, в дівочих очах» [21, с. 156].

Для створення образу «вишневої України» поет послуговувався тонким поетичними деталями, з допомогою котрих уся країна активно й сміливо «пробуджується та піднімається» в уяві читачів. Емоційно-схвильований поклик до усіх – любити Україну – виражається неодноразово, чим і привертає увагу читача та становить собою «ідейно-пафосну та ідейно-композиційну основу твору. Змальовуючи цей неповторний образ України, використовується і засіб градації, тобто інтонаційне та смислове перерахування складників, наприклад, «Як та купина, що горить – не згора, живе у стежках, у дібровах, у зойках гудків, і у хвилях Дніпра, і в хмарах отих пурпурових» [16, с. 116].

Творчість поета, його найзначніші вірші та поеми вивчалися й вивчаються у шкільних та вузівських програмах, вони перегукуються з актуальними проблемами сьогодення, висвітлюють суспільні процеси, вони допомагають кохати і боротись з ворогом. Деякі з них, в світлі історичної науки, потребують переосмислення і глибинного проникнення в сутність змісту, адже написані були в часи тоталітаризму, коли нещадно придушувалося усе передове та національно значиме. Твори Володимира

Сосюри продовжують зачаровувати своїм ліризмом, нотами кохання та відданості коханій людині. Особливою сторінкою творчості вважаються твори так званої «захальної літератури», які не давали заснути національній свідомості українців в епоху тоталітаризму [3, с. 384].

Сьогодні Володимир Сосюра залишається відомим та актуальним в сучасній культурі й мистецтві, хоча його творчий шлях був драматичним, насиченим подіями різного змісту. Як зазначалося вище, його непроста трагічна доля тісно пов'язана з подіями жовтневої революції та громадянської війни в Україні (1917-1921). Упродовж трьох десятиліть був активним громадським і літературним діячем. Вже у своїх перших поетичних збірках заявив про себе як непересічний лірик і романтик, але пізніше він гостро відчуває внутрішнє роздвоєння у зв'язку з неможливістю поєднати відданість більшовицькій революції з почуттями національної приналежності. В результаті, в 1951 році (час написання відомого вірша «Любіть Україну») поету було приписано звинувачення в «буржуазному націоналізмі», призупинили видавати його твори [4, с. 322]. Подібних звинувачень було чимало у біографії поета. Так, тричі у двадцятих, двічі у тридцятих роках твори і книги поета оголошувалися ворожими радянській владі, вилучалися і заборонялися, а готові до видання рукописи та збірки просто конфісковувалися. Але, не дивлячись на звинувачення, Володимир Сосюра написав: «Яке це щастя, що я – українець, що я син моєї прекрасної і трагічної нації!» [20, с. 146]. Як же сильно звучать його слова сьогодні, перегукуючись з сучасними воєнними подіями, знаходять відгук в душах тисяч українців, які стали на захист рідної України! Тому сучасні видання творів Володимира Сосюри нерідко виходять з присвятою захисникам (вище зазначене видання, наприклад, присвячене лейтенанту Олександр Мончаку, бійцю-патріоту, що відстоює право українців на незалежність).

Відомий український поет увійшов в серця декількох поколінь співвітчизників як променистий символ боротьби і незламності в часи гонінь та переслідувань. Українська ідея та любов до України була основним,

визначальним змістом усієї творчості. Від цього поет ніколи не відступав, а ще й заповідав – навіть й під погрозами, під загрозою для життя, – заповідав щиро любити рідну країну. Тому й усе життя поета проходило в умовах шаленого тиску, влада намагалася знищити його або ж скалічити, спричинити важкі моральні та фізичні страждання. «Володимира Миколайовича морально та фізично розпинали, постійно тримаючи у тривалій і глибокій депресії та нервовому виснаженні, а творче життя в стані соціального, національного і сімейного пригнічення. Постійно творчо і фізично ховаючись від арешту, поет свої погляди не маскував, про що свідчить його незрадлива любов до рідної землі, яку він проніс до кінця своїх днів, балансуючи на межі життя та смерті» [21, с. 225].

Змістовне наповнення поетичного світу видатного українського поета Володимира Сосюри є цінністю надзвичайною, як і уся його творча спадщина. Усе його особисте в простих поетичних рядочках постає величним і соціально-значущим. «Найтрагічніші теми з народного життя поет зумів зігріти своїм щирим словом. Його твори чарують теплотою і правдивістю почуттів, вражають схвильованістю та емоційністю, реалістичною образністю. Сьогодні ми глибше, ніж будь коли, можемо зрозуміти значення цього вірша і феномен самого В Сосюри. Це була вершина громадської лірики, гімн Україні» [21, с. 165].

2.2. Місце та значення творчості Володимира Сосюри в загальноукраїнському мистецькому дискурсі

Збірки поезій Володимира Сосюри вміщали кращі вірші та поеми різних років. В деяких збірках вміщувалися виключно ліричні твори, які свідчили про поета як «найтоншого лірика України», адже вони сповнені любові й ненависті, радості й страждань, характерних для кожної творчої особистості душевних злетів і важких падінь. Але відвертістю й відкритістю, щирістю й мелодійністю вони приваблюють до себе вже не одне покоління пошановувачів поетичного слова, вони продовжують

бентежити людські душі, пробуджувати ніжність й велику любов, вірність як до близької людини, так і до «вишневої, золотоокої України» [19, с. 154].

Окремі збірки розкривають читачам зміст найвідоміших і найзначніших поетичних творів поета. Завдяки їм він увійшов в історію української літератури неперевершеним ліриком, щирим і безпосереднім у власному творчому світосприйнятті [19, с. 148]. Працював поет і на історичні та біблійні теми, що в часи тоталітарного режиму було заборонено. Львівська дослідниця В.Краснікова детально досліджувала цю сторону творчості поета, вона розкрила його своєрідність та оригінальність. В результаті, як виявилось, окрім вираження почуттів інтимного характеру внаслідок індивідуальної поетичної вдачі, поет епічні моменти підсилює ліричним світовідчуттям. В своїх історичних епосах оголилося й повністю проявилось громадянське кредо Сосюри як щирого українця, закоханого в Україну, її минуле та сучасне. Проблеми моралі й етики, питання добра й зла, відданості й вірності, життєвої цілі людини на землі стали домінуючими у біблійній тематиці [18, с.12].

Відвертість й відкритість найбільше притаманна любовній ліриці поета, яку досліджено у контексті порівняння з творчим доробком інших відомих поетів, таких як В. Симоненко, М. Вінграновський. Так, наприклад, у дослідженні Г.Юзків розкрито «специфіку петраркізму як стильової константи, що, вийшовши за межі свого часу, стала однією із складових любовної лірики в аспекті платонічних переживань як вищого рівня сублімації. Інтерпретацію досліджуваної любовної лірики названих митців здійснено в смисловому розумінні петраркізму з урахуванням ідіостилу кожного поета, обґрунтовано мотиви ідеалізації жінки, простежено драми сердечних переживань ліричних героїв [27, с. 12]. Під поняттям «петраркізм» розуміється запроваджена італійським поетом епохи Відродження Франческо Петрарки стильова течія в мистецтві поезії, яка характеризується надмірною ідеалізацією постаті коханої жінки,

використанням гіперболічних поетичних прийомів при оспівуванні драматичних та трагічних образів під час кохання [36].

Любовна лірика, і особливо тема любові до вітчизни, що непокоїло більшовицьку владу і за що поет неодноразово потерпав, і нині залишається важливою і актуальною в загальноукраїнському мистецькому дискурсі. Усе поетичне надбання поета становить собою неоціненний духовний скарб нації, який з успіхом використовується і може використовуватися у сучасних реаліях, у тому числі й у ідеологічній боротьбі з агресором. Незгода поета з існуючим тоталітарним режимом ще на початку 30-х років минулого століття привела до гострих конфліктів з комуністичною партією, членом якої він був з 1920 року і з якої, зрештою, його виключили 1934 року. Голодомор, внаслідок якого померли мільйони українців, повсюдні розстріли відомих українських діячів, інші злочини влади настроювали Сосюру на лад противлення й боротьби з існуючими порядками, одночасно й доводили його до психічного виснаження і розладів. Не дивлячись на вкрай несприятливі обставини, він чи не єдиний в тогочасній Україні продовжував культивувати тему любові до України, а також інтимну, любовну лірику. У тодішніх поетичних виданнях, таких як «Червоні троянди» (1932), «Нові поезії» (1937), «Люблю», «Журавлі прилетіли» (1940) та інших тонко оспівувались почуття закоханих, їх вірність одне одному, на тлі любові до рідної землі. Під час другої світової війни вийшли його відомі збірки «Під гул кривавий», «В годину гніву», «Олег Кошовий», та інші. А в повоєнні роки та ж сама любовна, інтимна лірика, тема любові до рідної землі посідає помітне місце в творчості поета: «Зелений світ», «Солов'їні далі» (така назва обрана для теми кваліфікаційної роботи), «Так ніхто не кохав», та інші [17, с. 258].

Не дивлячись на зовнішню лояльність до влади, на найвищу тодішню нагороду – Сталінську премію, поет неодноразово зазнавав гострих психологічних нападів, критики ідеологічних структур, фізичних погроз. Центральна газета «Правда» прямо звинуватила Сосюру в буржуазному націоналізмі, в інших «гріхах» проти існуючої влади. Згадувалися небажані

для влади твори, такі як, наприклад, поема «Махно», до якої поет вдавався упродовж усього життя, та інші. Його патріотична поезія «Любіть Україну», написана ще в 1944 році, не давала спокою чиновникам і ними очолюваним владним ідеологічним структурам [29, с. 40]. Тому й приходилося поету зазнавати багато неприємностей та переживань, як і його друзям та близьким. Навіть психічна хвороба не зламала його дух, поет продовжував активно працювати (видав понад 40 поетичних збірок), хоча, як вважають дослідники його творчості, поетичні досягнення були значно нижчими, ніж його можливості.

Україна шанує визначного поета Сосюру Володимира Миколайовича. Його твори вивчаються уже декількома поколіннями українців, вони є обов'язковими в шкільних та університетських програмах філологічних спрямувань, на батьківщині поета у місті Сіверську працює меморіальний музей, а в місті Лисичанськ встановлено пам'ятник Володимиру Сосюрі. У 1998 році, до 100-річчя від дня народження поета, Національний банк України випустив ювілейну монету «Володимир Сосюра» номіналом дві гривні, яка належить до серії «Видатні особистості України». До речі, авторами монети стали художники Олександр Івахненко, який виконав зображення аверса, і Микола Кочубей, який виконав зображення реверса монети. В розробці монети брав участь і скульптор Володимир Атаманчук [21, с. 165].

У тому ж 1998 році, в знак вшанування великого українського поета, випущена поштова марка з його портретом. Життю і творчості поета присвячено низку кінематографічних проєктів: «Володимир Сосюра» (1971, режисер Вадим Кіслов), відеострічка «Володимир Сосюра» (1993), документальний фільм «Так ніхто не кохав» (2008) з телевізійного циклу «Гра долі» (режисер Василь Образ). Іменем Володимира Сосюри названий провулок у місті Житомир.

Трапляються і цікаві знахідки, пов'язані з творчістю Володимира Сосюри. Так, у 2007 році пошукувачами-літературознавцями було випадково

виявлено доти невідомий вірш поета який називається «Останній бій». Його було надруковано у газеті «Селянська громада» 3 серпня 1919 року. Вважаючи на різносторонність життєвих поглядів та інтересів поета у ті часи, цілком ймовірні подібні знахідки і в майбутньому.

Ліричні і особливо патріотичні вірші Володимира Сосюри можуть слугувати (і слугують!) як активні з величезними потенціалами інспірації для сучасних мистців і мисткинь як поетичного, так і образотворчого спрямування. В умовах російсько-української війни образи, створені поетом, вважаємо важливим джерелом творчого натхнення, також і своєрідним «індикатором» ідентичності з Україною та українським народом. На основі вивчення творів поета, особливо його вірша «Любіть Україну!», внаслідок особистого емоційного сприйняття ліричних образів в митців з'являється потенційна зброя, здатна покликувати до боротьби з допомогою як словесних образів, так і з допомогою фарб, скульптурних матеріалів, інсталяцій і т. д. Поезія Володимира Сосюри «працює» на формування активної світоглядної позиції кожного щирого українця, на підвищення рівня патріотичних мотивів, ріднить з культурною спадщиною предків, формує й кріпить почуття любові як в коханні, так і до рідної України. Усе це є невід'ємним багатством духовного світу людини [3, с. 433].

Ліричні та патріотичні мотиви активно продовжувалися й продовжуються нині, в сучасному українському культурно-мистецькому дискурсі. Інший визначний український поет Василь Симоненко, який став символом українського духу незламності й боротьби, вторячи та продовжуючи шлях Володимира Сосюри, неодноразово зізнавався у любові до України. Йому належать видатні слова, які немов би перегукуються з віршованими думками Сосюри:

Для мене найсвятіша нагорода –

Потрібним бути, красо моя, тобі!

Продовження теми любові та патріотичних настроїв знаходимо у поезії нашої видатної сучасниці, знаменитої української поетеси Ліни

Костенко. Вона, передаючи своє поважливе ставлення до рідної землі, написала такі чудові віршовані рядки:

...Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво,
Оці степи, це небо, ці ліси,
Усе так гарно, чисто, незрадливо,
Усе як є – дорога, явори,
Усе моє, все зветься Україна.
[2, с. 135].

Таким чином, в загальноукраїнському культурно-мистецькому дискурсі творча особистість поета Володимира Сосюри має величезне значення. Непересічність, оригінальність та різносторонність творчого обдарування, творчі погляди на ліричну та романтичну поезію, креативні поетичні знахідки, а чи не найбільше – палка й віддана любов до України – зробили його одним із найбільш відомих та популярних українських поетів. Його національна ідентичність, його поезія по праву зайняла поважне місце у національній культурній скарбниці визначних досягнень діячів культури і мистецтва України в ХХ столітті [17, с. 237].

3. ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛІРИЧНИХ ОБРАЗІВ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ ПРИ СТВОРЕННІ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ «СОЛОВ'ЇНІ ДАЛІ»

3.1. Композиційні аспекти створення виробу декоративного мистецтва на основі ліричних образів Володимира Сосюри

Підсумкова кваліфікаційна робота готувалася на основі розгляду стану й перспектив сучасного українського мистецтва, також і на основі творчості визначного українського поета Володимира Миколайовича Сосюри. Як зазначалося вище, творчість поета, його любовна й лірична поезія виявилась прогресивною і новітньою, неперевершеною за

оригінальністю, новизною, свіжістю та щирістю [19, с. 154]. Саме ліричний контент творчості поета використано в даній роботі як в її теоретичній, так і в практичній частинах. До того ж, назву практичної частини – «Солов'їні далі» (декоративне панно, виконане з дерева) – взято з однойменного вірша поета, написаного в 1961 році. Наведемо його повністю:

*Солов'їні далі, далі солов'їні...
Знов весна розквітла на моїй Вкраїні.
На гіллі рясному цвіт, немов сніжинки,
Знову серце б'ється молодод і дзвінко.
Я іду до гаю. Краю ти мій, краю,
Кращого за тебе я в житті не знаю!
Кращого не знаю, далі мої сині,
Як весну стрічати на моїй Вкраїні.
У росі фіалки, ріки у тумані...
В серці сяють очі, рідні і кохані.
В птичій щебетанні все кругом проснулось,
І до мене знову молодість вернулась.
Я іду до гаю, і в блакить без краю
Серце моє лине, й птицею співає
Про весну чудесну на моїй Вкраїні...
Солов'їні далі, далі солов'їні!
[21, с. 156].*

Скільки задушевності, тепла й ніжності у цьому вірші! Поет наспівно, легко й приємно розповідає про чарівність весни в ріднім краю, про її особливу музичність, наспівність та свіжість. Розповідає про красу рідної країни, яку поет називає «Вкраїною» і яку ототожнює з умовними солов'їніми далями. Солов'їні далі – запропонована поетом умовна назва рідного краю, по якому розливається весняна краса, наповнена солов'їнім співом. Як не згадати про очі коханої, і про молодість, що повертається, і про

серце, що співає, і ще багато про що, і усе мило й приємне, наповнене весняною радістю та задушевністю.

Тому завдання виразити ідею даного вірша в декоративній композиції виявилось непростим, але водночас цікавим і захоплюючим. Для художнього вирішення запропонованої теми необхідно було віднайти адекватні елементи композиції, які відповідали б «тональності» вірша. Виконати таке завдання необхідно в «руслі» сучасного мистецтва, згідно теми кваліфікаційної роботи. Тобто, композиція має бути оригінальною та цікавою, креативною, з елементами творчих знахідок в результаті творчих пошуків. Термін «композиція» художнього твору передбачає як внутрішню змістовну організацію [39], так і його загальну структуру, упорядкованість та злагодженість усіх частин, цільність та обов'язково – образність як відтворена у чуттєво-емоційній формі дійсність, виражена у деталях, елементах, частинах, символах і т. п. [35].

Образність є найважливішою й найхарактернішою характеристикою в художньому відтворенні реальності, коли митець з допомогою сили свого внутрішнього представлення створює не копію реальності, а її відображення художніми засобами у видимих формах [15, с. 287]. Відповідно, в глядача створюються адекватні чуттєві уявлення про реальність, або ж про події та явища оточуючого світу. В даному випадку стояло завдання створити твір декоративного мистецтва за цілком конкретним тематичним спрямуванням, який має відтворювати характерні лірично-поетичні чинники конкретного поета – Володимира Сосюри. Тобто, необхідно було віднайти найбільш характерні та зрозумілі елементи загальної композиції, які найбільше відповідають змістовно-образним характеристикам вірша «Солов'їні далі». А усі деталі (елементи) мають наповнити собою структуру художньої декоративної композиції, будучи взаємопов'язаними поміж собою та розташованими оптимально на картинній площині [35].

Отже, загальна композиція художнього декоративного твору будувалася виключно на основі ліричних образів поета Володимира Сосюри.

Глядачеві майбутня композиція мала відразу ж нагадувати про творчість великого поета, про характерні для нього ліричність та задушевність. Для цього відразу ж було вирішено зобразити дві постаті – юнака та дівчини, поміж якими відбуваються утаємничені любовні дієства. Їх було вирішено зобразити на увесь ріст, що надає їм значущості та важливості. Для підсилення відчуття їх тремтливих ніжно-любовних стосунків було вирішено додати музичний елемент у вигляді сопілки, на якій юнак замріяно виконує мелодію кохання. Їх замріяні постаті мають органічно доповнювати одна одну, створювати загальне враження приналежності та вірності одне одному. Зображення юнака та дівчини у зв'язку з цим не повинні бути геометризованими та строгими, а навпаки, виконані заокругленими спрямуваннями, з м'якими, плавними та злагодженими переходами. При такому поданні невидимий зв'язок між обома посталями стає більш зрозумілим для глядача, який мимоволі стає учасником таємничого дієства.

В цілому, декоративна композиція «Солов'їні далі», виконана на основі ліричних образів однойменного вірша відомого українського поета Володимира Сосюри, покликана бути не лише художньо-декоративною ілюстрацією, або ж своєрідним додатком до творчості поета. Вона має бути самостійним твором декоративного мистецтва, з чітко вираженою образністю та змістовним наповненням, зрозумілим та прийнятним для кожного пересічного глядача. Тому елементи декоративної композиції мають бути пов'язаними з реальним змістом [7, с. 256] вірша, відтворювати його сутність та характерні риси. Лише у цьому випадку твір декоративного мистецтва буде художнім, насиченим конкретними ідеєю та змістом, а не просто побутовим виробом чи звичайним зображенням [33].

Загальна композиція декоративного пласта «Солов'їні далі» (розміщення, поєднання, структура) відповідає загальноприйнятим закономірностям побудови твору, оскільки усі елементи твору поєднуються й розташовані за певною конкретною системою й у певній послідовності, усі вони відтворюють конкретний зміст, об'єднані єдиною ідеєю. Композиція

цілісна та завершена, усі її елементи створюють єдину гармонійну систему, створену на основі творчих пошуків, знахідок, відкидання лишнього та невдалого чи нехарактерного; вона дозволяє повною мірою виразити загальну тему роботи, донести її ідейну лінію до глядача внаслідок властивості допомогти глядачеві в організації його сприйняття. Рельєфне зображення в твердому матеріалі (в дереві) з ілюзією глибини підсилює ефект реалістичної правдивості, допомагає краще сприйняти не лише композицію як твір мистецтва, а й як відображення ліричних мотивів визначного українського поета Володимира Сосюри [31].

Паралельно з пошуками елементів образності та змістовного наповнення, початкові стадії виконання роботи проводилися з орієнтуванням на сучасне мистецтво, що виявилось завданням непростим. Основна складність полягала у своєрідному поєднанні вищеназваних характеристик – любові до рідного краю, ліричності, задушевності відомого вірша – з тенденціями сучасного мистецтва. Для цього потрібно було вирішити низку додаткових завдань суто художньо-виконавського характеру, таких як загальна форма твору, його обриси, характер різьби (робота виконувалася в техніці художнього різьблення по дереву), глибина рельєфу і т. д. [11, с. 298].

Для відтворення художнього задуму сучасне мистецтво послуговується максимально широким спектром різноманітних художніх прийомів, технік, матеріалів, предметів тощо. Властиве використання як традиційних (серед матеріалів – фарби, глина, дерево, кераміка і т. д.), так і сучасних матеріалів, мінералів, синтетичних сполучень, цифрових інструментів і т. д. в їх безкінечних органічних поєднаннях для максимально повного відтворення художньої ідеї. З метою досягнення художньої привабливості й виразності нашого твору декоративного мистецтва було вирішено виконати його у поєднанні з іншими матеріалами. На нашу думку, таке поєднання буде активно працювати на суттєве підсилення декоративного образу, воно додасть креативності й несподіваності в загальну

композицію, змусить глядача змінити усталені погляди на традиційні композиційні вирішення, долучить до осмислення практики художнього відтворення в сучасному мистецтві.

3.2. Від задуму до втілення: практика виконання декоративної композиції «Солов'їні далі»

Практичне виконання декоративної композиції «Солов'їні далі» проводилося традиційними методами у техніці рельєфного різьблення, відомого та поширеного як на Рівненщині, так і в усій Україні [23, с. 134]. Різьблення по дереву (його колишня назва сницарство) є одним із видів декоративно-прикладного мистецтва, також одним із видів художньої обробки дерева. Ним славилися ще стародавні слов'яни, проте серед науковців існує думка про те, що різьба по дереву існувала ще шість тисячоліть тому. Нещодавно на території Англії було знайдено стародавній шматок дуба з особливими позначками-нарізами, що дає підстави стверджувати про існування різьблення по дереву ще за 4500 років до римських завоювань. Знали та дуже добре володіли різьбленням по дереву древньоєгипетські майстри, в різних древніх та новітніх цивілізаціях цей вид декоративно-прикладного мистецтва був знаним та поширеним. Наприклад, різьблення стало невіддільною частиною культури бароко в Італії та Франції в 17 – 18 століттях. На території України різьблення по дереву досягло свого розквіту у 18 – 19 століттях, народні майстри оздоблювали різьбленням деталі житла, інтер'єри, меблі, предмети побуту – скрині, столи, ліжка, миски, тарілки та інші речі, які прикрашались орнаментальним різьбленням [37]. До наших часів збереглися унікальні зразки різьблених предметів ужитку, такі як чумацький маж, сани, різноманітне хатнє начиння, цвинтарні та придорожні хрести. Важливою ознакою народної обрядовості та любові до музики було виготовлення дерев'яних ударних, духових, струнних музичних інструментів, які щедро декорувалися різьбленням [37].

Різьблення по дереву як мистецтво створення зображення на деревині спеціальними інструментами (стамесками) вважається одним з найпопулярніших видів декоративного мистецтва [23, с, 143]. Адже деревина в мистців декоративно-прикладного мистецтва вважається одним із найбільш ходових матеріалів, його використання доволі широке – від дрібної декоративної пластики, і до величних монументальних скульптур. Дерево приваблює органічністю та близькістю до людини, воно «дихає» теплом та життям лісу. Ефект дихання дерева створюють як текстура, так і його природні тріщини, сучки, напрям волокон, неповторність текстури та інші природні чинники. Усе це, без сумніву, працює на підсилення створеного декоративного образу, підсилює його емоційність. До того ж, дерево асоціюється з життям людського роду, з глибокими коріннями наших пращурів, тому здатне підкреслити органічний зв'язок поколінь, духовну спадкоємність, злети і падіння, історичну значущість та ідентичність [30].

Різьблення буває плоским, рельєфним, об'ємним, прорізним, комбінованим, використовується для декорування різноманітних предметів інтер'єру, побутових предметів, в меблярстві, виробництві іграшок, прикрас і т. п. Основна особливість різьблення полягає в знятті шару чи певних частин деревини для досягнення необхідних конфігурацій, зображень, візерунків та інше. Підготовка робочого матеріалу, інструменту та відповідного обладнання – найперше, що необхідно було виконати. Робочим матеріалом для декоративної композиції було обрано деревину вільхи, якій притаманні універсальні можливості саме для різьблення. Деревина вільхи є відносно легкою та м'якою, але при цьому міцною та вологостійкою. Вона має приємний світло-охристий колір, красиву неповторну і рівномірну текстуру, яка під впливом сонячних променів і повітря набуває більш яскравих оранжево-червонуватих відтінків. Цінна властивість вільхи – її рівномірна плавна структура, без різких тонових контрастів між ядром і заболонню, що призводить до полегшення й простоти в обробці з потенційними властивостями довгочасного зберігання наданої форми. Тому, завдяки цим

особливостям, вільха вважається цінною для різьбярства, у виробництві меблів, а також шпону, фанери і т. д. [30].

Варто виділити й такі властивості вільхи, як легкість обробки, її відносно легко пиляти, стругати, полірувати тощо. Висока стійкість до вологи робить її придатною для використання в умовах високого ступеня вологості, вона довго не псуватиметься та не гнитиме. А при сушінні майже не дає небажаних тріщин і не деформується, упродовж тривалого часу здатна добре утримувати зовнішню форму. Тому й вважається однією з найпоширеніших у художньому різьбленні, причому підходить як для геометричного, так і для різних видів рельєфного різьблення [30].

Для різьблення деревина має бути підготовленою, тобто висушеною, порізаною та струганою. Сушіння проводиться у спеціальних сушильних камерах, для різьблення вміст вологості має бути від 8 до 12 відсотків. Різання та стругання деревини проводиться за допомогою звичайного деревообробного обладнання. Підготовлені бруси з деревини вільхи склеювалися столярним клеєм в цільний щит з допомогою струбцин, використовувалося й інше необхідне обладнання.

На підготовлений щит наносився рисунок згідно затвердженої проєктної частини, вносилися незначні поправки і уточнення. Проєктна частина становить собою графічно-візуальне відтворення завершеної роботи в матеріалі, тому його виконання потребувало не лише художньо-виконавської майстерності, але й точності у масштабному зображенні. Проєкт виконаний художньо-графічними засобами на цупкому ватманському папері, натягнутому на дерев'яному планшеті. Проєкт належно й акуратно підписаний відповідно до існуючих вимог, зазначені назва роботи, матеріал, виконавець, керівник. Таким чином, проєкт є своєрідною «візитівкою» роботи в матеріалі, він повністю відтворює її загальний вигляд. Проєкт представляється разом із готовою роботою, одночасно він може слугувати як наочність в навчально-методичному забезпеченні.

Отже, початкові етапи роботи були проведені повністю, з дотриманням усіх норм та вимог. Після їх належного виконання відкрилася можливість безпосередньої роботи над різьбленням в матеріалі. На початкових етапах безпосереднього різьблення по дереву вирізувалися загальні форми, у тому числі й загальний обрис пласта. Для цього застосовувалися звичайні столярні інструменти. А для вирізування деталей композиції використовувалися звичайні різьбярські інструменти. Серед найбільш поширених – стамески металічні, з різних марок інструментальної сталі, які вважаються найважливішими серед усіх інструментів для різьби по деревині. Стамески використовуються для різноманітних видів різьблення, таких як, наприклад, геометричного різьблення, рельєфного різьблення, для вибірки матеріалу, для деталізації, та інших видів. Для роботи над декоративним пластом використовувалися переважно напівкруглі стамески, які відрізняються від інших дугоподібним загостреним закінченням робочої – ріжучої – частини. Зазвичай вони мають різний радіус вигину, в залежності від виїмки матеріалу в тій чи іншій частині картинної площини [23, с. 151].

Використовувалися також стамески-клюкарзи, у яких робоча частина – ріжуче лезо – не лише напівкругле, але й вигнуте, що дає змогу працювати у незручних для роботи ділянках. Оскільки в процесі роботи можуть виникати різноманітні складнощі, необхідна наявність й інших інструментів, що зазвичай не складає особливих проблем для різьбяра. В цілому різьблення проходило в певній послідовності, з дотриманням технологічних операцій, а саме: різання, склеювання брусів, перенесення рисунка, виїмка великих форм, робота над деталями, шліфування, полірування та інше. При цьому кожен наступний етап роботи розпочинався після завершення попереднього, що дозволило проводити робочий процес кваліфіковано і злагоджено. До того ж, робота проводилася на усіх ділянках пласта одночасно, що унеможливлювало залишення без уваги певних ділянок композиції, а відтак сприяло досягненню її цільності та завершеності [35].

В процесі роботи вносилися окремі корективи в деталях, зумовлені необхідністю максимально повного відтворення ідеї, а також і вимушені корективи внаслідок несподіванок від необережного дотику різця до дерева. Варто також зазначити, що різьблення по дереву виконувалося з акуратністю та обережністю, з точним дотриманням правил техніки безпеки. Тобто, було досягнуто такого стану умов праці, при якому дія небезпечних та шкідливих для здоров'я факторів повністю виключена. Особливо це правило значиме в зв'язку з активним використанням у роботі електроенергії, необхідних електроінструментів та відповідного обладнання.

Підводячи підсумки, коротко скажемо про економічну та художню собівартість даної роботи, оскільки встановлення ціни на різні товари є основним в роботі ринкових механізмів. Для виконання роботи використовувалися різноманітні матеріали, такі як, наприклад, деревина, клей, шліфувальний папір, наждачні круги, робочі інструменти, скло, затрати електроенергії, їх придбання та використання має фінансове вираження, і в сумі воно складає приблизно 2560 гривень. Додавши до цієї вартості умовну суму, на яку може бути оцінена художня цінність роботи, отримуємо її загальну вартість, виражену в національних грошових одиницях. Художня цінність, як ми вважаємо, може вартувати в межах п'яти – шести тисяч гривень. Отже, отримуємо загальну суму вартості виконаної роботи, її умовна вартість може становити 6300 – 7800 гривень. В цілому виконана практична частина кваліфікаційної роботи у вигляді декоративного рельєфного пласта може бути з успіхом використана не лише як виставковий експонат, а й для оформлення кабінетів української літератури та образотворчих мистецтв, також в якості візуальної наочності для навчально-методичних куточків.

Висновки

Українське декоративне мистецтво та художнє різьблення по дереву як один із його найпоширеніших видів є унікальним явищем національної культури. Воно правдиво відтворює життя нації, рівень культури, її духовні багатства, непересічні творчі можливості та здібності українського народу. Частиною національних духовних багатств стає й наша робота, яку ми прилучаємо не лише до університетських навчально-методичних фондів, а й до загальної народної скарбниці. Робота виконувалась на основі усестороннього аналітичного опрацювання наукової, історичної та мистецтвознавчої літератури, багатьох зразків іншого опублікованого матеріалу, такого як альбоми, репродукції, інтернет-джерела та інше.

Як говорилося вище, творчий доробок українського поета Володимира Сосюри в загальноукраїнському культурно-мистецькому дискурсі має величезне значення. Його непересічна, оригінальна та різностороння поетична натура, творчі погляди на ліричну та романтичну поезію, креативні поетичні знахідки, а чи не найбільше – палка й віддана любов до України – зробили поета одним із найбільш знаних, відомих та популярних. Його поезія по праву зайняла поважне місце у національній культурній скарбниці визначних досягнень діячів культури і мистецтва України в XX столітті.

Така загальна характеристика творчості відомого поета зумовлювала до створення відповідного твору декоративного мистецтва. Тому втілення творчого задуму на основі затвердженої теми проходило поетапно. Після проведеної роботи з літературними джерелами – ґрунтовно опрацьовувалися наукові, історичні та мистецтвознавчі джерела, в результаті чого були означені стани та особливості сучасного українського мистецтва, в основному виявлені виховні та громадянські потенціали ліричних образів Володимира Сосюри, – розроблялися різні варіанти ескізів. Ескізні пошуки проводилися на основі теоретичних даних, отриманих в результаті роботи з літературними джерелами. Творча композиція мала максимально точно відтворювати загальний художній задум у відповідності до теми

кваліфікаційної роботи. Ліричні образи визначного українського поета Володимира Сосюри мали «прочитуватися» в творчій композиції, що виявилось чи не найважчим в процесі усієї роботи. Зрештою, уся попередня робота (ескізні пошуки, виявлення найбільш вдалих рішень, затвердження їх на засіданні кафедри) була завершена вчасно, що й дало змогу приступити до безпосереднього виконання практичної частини в матеріалі.

Практична частина роботи в матеріалі виконувалася у вигляді декоративного пласта з деревини вільхи, технікою художнього різьблення. Зображення рельєфне, максимальна глибина рельєфу становить 18 – 24 мм. Для виявлення обрисів основних частин композиції, а відтак і образної виразності такої глибини цілком достатньо. Робота проводилася робочими стамесками стандартної форми, з допомогою наявних інструментів й обладнання майстерні художніх виробів з дерева. На основі проробленої роботи – виконання аналітичного дослідження та практичної частини у вигляді декоративного пласта з дерева – була написана теоретична частина, у якій подано стислий виклад поетапного виконання роботи в цілому. У теоретичній частині послідовно розповідається про усі аспекти роботи включно з висновками, переліком літературних джерел, та з додатками.

Таким чином, усі завдання кваліфікаційної роботи виконані. Її наскрізною змістовною та смисловою сутністю залишався ліричний контент творчості визначного українського поета Володимира Сосюри, твори якого продовжують зачаровувати своїм ліризмом, нотами кохання та відданості коханій людині. В дослідженні нами зроблена спроба виявлення як ліричних, так і громадсько-патріотичних потенціалів творчості поета, їх значення й актуалізація в практиці сучасного українського мистецтва в умовах російсько-української війни. Любовна лірика, і особливо тема любові до вітчизни, що непокоїло більшовицьку владу і за що поет неодноразово потерпав, і нині залишається важливою і актуальною в сучасному загальноукраїнському мистецькому дискурсі. Тому й особлива увага зверталася на смислові акценти окремих віршів, особливо вірша «Любіть

Україну!» як на приклад відданості та любові поета до вітчизни, до чого він активно закликав при житті, й продовжує закликати й нині. Адже, як зазначалося в розділі 2.2, усе поетичне надбання поета залишається популярним, воно становить собою неоціненний духовний скарб нації, який з успіхом може використовуватися для створення новітніх образів у сучасному мистецтві, як тиха зброя в ідеологічній боротьбі з російським агресором. На основі створених поетичних образів, таких як образ рідної і так любимої поетом України, в сучасних митців і мисткинь з'являється потенційна зброя, здатна покликувати до боротьби з допомогою слова, фарб, скульптурних матеріалів, інсталяцій і т. д.

Варто зазначити, що робота над кваліфікаційною темою виявилась цікавою та захоплюючою, також відкрила нові горизонти для продовження розпочатих досліджень. З'явилося чимало нових знань про ліричне спрямування віршів визначного українського поета, про його поетичну творчість в цілому, у контексті актуалізації й використання поетичних образів в сучасному українському мистецтві.

Використана література:

1. Бітаєва Г. Рефлексія теми українського супротиву в мистецтві сучасного муралу // Сучасне мистецтво. 2024. №20. С. 81 – 86.

2. Віршознавчі студії : Зб. наук. праць конференції «Українське віршознавство ХХ – початку ХХІ століть. Здобутки і перспективи розвитку». Упор. Н.В. Костенко, Я.В. Ходаківська. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 262 с.

3. Всім серцем любіть Україну... : вибрані твори / В.М. Сосюра: упоряд. і вступ. слово С.А. Гальченко. – Київ : Криниця, 2003. – 608 с. : фот. – (Бібліотека Шевченківського комітету).

4. Гальченко С.А. Сосюра Володимир Миколайлович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В.А. Смолій (голова) та ін. ;

Інститут історії України НАН України. – К. : Наукова думка, 2012. – Т. 9 : Прил. – 715 с.

5. Генік С.М. Життя Володимира Сосюри у путях і обструкції (Хвороби і смерть Володимира Сосюри) / С.М. Генік ; Івано-Франк. нац. мед. ун-т // Прикарпат. вісн. НТШ. Серія : Пульс. – 2015. - №4 (32). – 276 с. Фот. – Бібліогр. : 21 назв.

6. Гриньова О.М. Теоретичні аспекти вивчення кохання особистості на етапах дорослішання. Молодий вчений. 2016. Вип. 12 (39). С. 236 – 238.

7. Гомбріх Е.Г. Оповідь про мистецтво: Монографія. ArtHuss, 2024. 664 с.

8. Голобородько Я. Поезія як універсальний універсум. Літературозн. триптих. Укр. мова та л-ра, 2007. Січень, №2 – 4. С. 45 – 57.

9. Гончаренко Д. Антитрадиціоналізм у візуальному мистецтві доби авангарду. Сучасне мистецтво. 2013. Вип. 9. С. 43–48.

10. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму: Критика. 2012. – 135 с.

11. Гуцульська різьба. Візуально-морфологічні закономірності орнаменту: теорія і практика : [монографія] / І.А. Юрченко: М-во освіти і науки, молоді та спорту України. Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2011. – 368 с. : іл. – Бібліогр. С. 297 – 303 (205 назв).

12. Декоративно-ужиткове мистецтво : Слов. Т. 1. А - К / Я. П. Запаско, І. В. Голод, В. І. Білик, Я. О. Кравченко, С. П. Лупій, Ф. П. Любченко, І. А. Мельник, Чарновський, Р. Т. Шмагало; ред.: Я. П. Запаско; Львів. акад. мистец. Наук.-дослід. сектор. Каф. історії і теорії мистец. - Л. : Афіша, 2000. - 366 с.

13. Декоративно-ужиткове мистецтво : Слов. Т. 2. Л - Я / Я. П. Запаско, І. В. Голод, В. І. Білик, Я. О. Кравченко, С. П. Лупій, В. Ф. Любченко, І. А. Мельник, О. О. Чарновський, Р. Т. Шмагало; ред.: Я. П. Запаско; Львів. акад. мистец. - Л. : Афіша, 2000. - 399 с.

14. Кривавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О Українське мист-во : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Світ, 2003. Ч.1. 256 с.
15. Колір і світло: Від майстрів мистецтва (Artists' Master Series: Color). Пікард. Ч., Кнопф Д., Фоукс Н. Пер. з англ. Н. Купрійчук. Відп. ред. О. Плаксій. ArtHuss, 2024. 384 с.
16. Коляда І.А. Володимир Сосюра / І. Коляда ; відп. за вип. Л.Є Красовицька. – Харків : Бібколектор, 2020. – 117, [2] с. – Бібліогр. : С. 117 – 118.
17. Костенко Н. Українське віршування ХХ століття: Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. та доп. Київ : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. 287 с.
18. Краснікова В.В. Заборонена епіка В.Сосюри : автореф. дис...канд. філол. наук : 10.01.01 / В.В. Краснікова : Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2000. – 19 с.
19. Любіть Україну! : Поезії / Володимир Сосюра. – Київ : Знання, 2019. – 223 с. – (Скарби).
20. Любіть Україну : поезії / В.Сосюра : [упоряд., прим. та післям. С.Гальченка]. – Київ : Знання, 2010. – 200 с.: іл. – (Класна література).
21. Моренець В. Володимир Сосюра: Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1990. – 262 с.
22. Отчич С.В. Психологія любові та диференціація понять «кохання» та «закоханість». Наукові записки НДУ імені М.Гоголя. Серія «Психологопедагогічні науки». 2014. № 2. С. 138 – 141.
23. Різьблення художнє // Термінологічний словник-довідник з будівництва та архітектури // Р.А. Шмиг, В.М. Боярчук та ін. ; за заг. ред. Р.А. Шмига. – Львів. 2010. – С.171.
24. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. – Вид. 3-тє, доп. Херсон: Видавництво «Стар», 2016. – 52 с.
25. Українське народне декоративне мистецтво : навч. посіб. / Р. В. Захарчук-Чугай, Є. А. Антонович. – К. : Знання, 2012. – 342 с. : іл.

26. Федун С., Лепко Н. Образотворче мистецтво в таблицях. Словник мистецьких термінів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 48 с.

27. Юзьків Г.І. Константа петраркізму в українській любовній ліриці (В.Сосюра, В.Симоненко, М.Вінграновський) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.01 / Г.І.Юзьків : Київ. нац. унзт ім. Т. Шевченка. – Київ, 2012. – 18 с.

28. Фромм Е. Мистецтво любові / Еріх Фромм; пер. з англ. В.Кучменко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017.

29. Крошка С.А. Естетичний феномен творчості Володимира Сосюри / С.А.Крошка / Інтернет-форум «Творчість В. Сосюри в контексті сьогодення». Збірник тез за матеріалами інтернет-форуму. – Лисичанськ, 2017. – С.39-44. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/zagalnafileologia/novini>.

Електронні ресурси:

30. Деревина вільхи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com/search?q=деревина+вільхи=деревина+вільхи%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0+%D0%B2>

31. Змістовне наповнення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/30/53399/25985.html>

32. Електронна бібліотека університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.khnu.km.ua/>

33. Композиція твору мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/elementy-kompozytsii>

34. Модульне середовище для навчання MOODLE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://msn.khnu.km.ua>.

35. Образність та образ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com/search?q=образність=художнього=твору%D0%BE%%>

39. Софія Гук: сучасне мистецтво [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.google.com/search?q=%D1%81%D0%BE%D1%8%96%D1%8F+%D0%B3%D1%83%oq>